

Tárca.

A fák kultusza.

Irta: *Krenedits Ferencz.*

(Folytatás és vége.)

Minden nemzetnek meg van a maga kiválasztott fája: a görögöké az olaj, a rómaiaké a tölgy, a szlávé a hárs, a dáné a bükk, az északi népeké a fenyő, a mienk a dió. (?) Az egyes fákhoz kötött jelképes magyarázatok azonban majdnem minden népnél ugyanazok; csak az a kérdés, hogy melyiket teszik meg istenük kiválasztott fájává, hogy melyiknek adnak elsőbbséget, de hiszen még a győzelmek koszorúja sem mindenütt ugyanaz: az elismerés díja csak az olympusi játékoknál olajág, a pythiain már babéért folyik a küzdelem, a nemæei versenyeknél borostyán a díj, az isthmusi tornák dicsősége pedig tölgy-koszorú.

A *tölgy* az erő és a dicsőség jelképe. Jupiter égisz tornyosuló dodonai tölgyerdeje s a szent fákhoz füződő kegyeletes dolgok szerzik meg számára a dicsőséget, s a muló idő felett évezreden át diadalmaskodni tudó élete pedig az erőt.

A *hárs* a határ jele, a szeretet és hitvesi hűség jelképe. Neptun kiválasztott fája és Saturnus — az idő — kedvesének átváltozott alakja, s így miként a tenger a földnek határa, méltóan jeleli meg a határt mindenütt Neptun kiválasztott fája, a hársfa is.

Philemon és Baucis történetéből merítve, találóan jelképezheti a hitvesi hűséget. Azon kegyeletes emlékek, melyek a hársfát a szláv népek kiválasztott fájává avatták, és nálunk mint határfát ugyszólván nélkülözhetetlenné tették, visszatükrözi annak a komolyságra és könnyekre vonatkoztatott jelképes magyarázatát: hársfa alatt tették ugyanis a szüzek fejére a menyasszonyi koszorút, alatta ünnepelték gyermekeik születését; hársfa alatt lépett fegyverbe az ifju levante, alatta ülték meg az elköltözött halotti torát — mindmegannyi oly komoly, életbevágó dolog, a minek méltán lehetnek könnyei is. Az egyiké az örömkönnny, a másiké a bánat könnnye, amely annál hűbben füződik e fához, mivel annak virágai valóban olyanok, mintha megannyi könnyesepp akarna róluk lehullani.

A *nyárfa* a folytonos aggodalom, a bizonytalanság s a jövő jelképe. A régiek mithosza szerint az alvilági istenek kiválasztott fája, s így méltón alkalmazták a régiek a bizonytalan jövő jelképezésére épügy, amint mi folytonosan rezgő leveleit látva, az emberi sziv aggodalmait látjuk benne kifejezve.

A fenyőfa a szeretet, a remény és a halhatatlanság jelképe. Minden nép mithoszában szerepe van e kedves fának, legfőbb jelentőségét azonban csak a későbbi keresztény századokban nyeri, midőn a hivek annak emlékére, hogy Krisztus születésekor a fák kizöldültek és másodvirágzást értek — karácsonyi szent időben házaikat a téli idő egyedüli zöld lombjaival, fenyőgallyakkal diszítik, a mely szokás a manap már világszerte ismert kedves karácsonyfafelállításokra vezet, és így a mint jelenti folytonosan zöld színe a reményt, épügy visszatükröződik benne a karácsonkor ráhalmozott szeretet és a Krisztus szent életével járó halhatatlanság.

A mirtus a szerelem mindenhatóságának és az ártatlanság diadalának a jelképe. A mithosz szerint Vénusz kiválasztott fája. A legenda szerint a paradicsomi boldogság elvesztésekor az első ember egy mirtus gallyat szakított magának emlékül arról a lugasról, hol Évának szerelmet vallott. A mirtust a menyasszonyi koszoruba fonják, jelképezni kívánva ezzel, hogy a menyasszonyhoz illik az ártatlanság színében viruló mirtus.

A bánkódó ember jelképe a szomorú fa: él, zöldel, örül az életnek, mint a többi növény s mégis azt mondják róla, hogy szomorú . . . olyan, mintha ránehezedett volna ágaira a halottak napjának bánatja: hajladozik ingadozik, minden egyes levele, virága olyan mintha kívánná, hogy elszakadjon az élettől, hogy az enyészeté legyen mielőbb . . .

A temető szomorú fűzfája s kedvesünk sirkeresztjére boruló szomorú köris: feledhetetlen elköltözöttünk után érzett, mély keserűség maradandó emlékeivé lesznek. A ki ülteti, mintegy arra törekszik, hogy bánata túlélje őt még holta után is.

A régi egyiptomiak földjén megölt jóságos Osiris tetemét egy pompás tamarisk-fa temeti magába. Az istenség eme kiválasztott fájában új életre ébred a teremtőerő és sarjat hajt a fa, melyen át a föld kebléből „Horus“ tör elő, ki azután visszahódítja a már-

már diadalmaskodó gonosz szellemtől meggyilkolt atyjának földi örökét. Khinai mithosz szerint a teremtő érczet és fát véve kezébe rájuk lehelt, mire az érczre szálló leheletből az első férfi, a fába oltott életből pedig az emberiség ősanja születik. Kelet-India csodált prófétája Buddha, egy atlaszfa alatt jön a világra. Szent testvéreinek tekinti az arab a pálmát; hite szerint összüleivel egyszerre alkotá azt a teremtő. A világot létrehozó Ygdrassel körisfájáról zeng az eddai dal. A skandináv mithológia szerint a teremtő egy köris- és egy égerfába oltja az emberi életet: halhatlan lelket adva nekik, belőlük teremti az első emberpárt. Világ-fáról regél az ausztráliai, ennek égigható ágain át száll le az alkotó a földre, hogy rendbehozza a világi Khaoszt és életet teremtsen a föld felett. Gallia és Británia ős-népe alázattal járul a tölgyhöz; hite szerint jóltevő istene lakik benne. Jó és gonosz tudás fájáról szól az ó-testamentum, gyümölcse kívánatosabb volt az első embernek mint a boldogság. Világhírű dodonai tölgyerdő födé el a külvilágtól Zeusz szentélyét, ezen isteni tölgyfákban rejlett az orákulum legfőbb jósló ereje. Itt laktak az erdei és berki nimfák, a driadok és hamadriadok. Mindmegannyinak egy-egy kiválasztott tölgyhöz volt növe élete, mely együtt született és halt vele. Keményen lakott, ki a tölgyfák közül csak egyet is kivágott; az ápoló, éltető kezek ellenben gazdag jutalomban részesülének.

Ekként önt emberi és isteni érzést kiválasztott fáiba az ó-kori népek hitélete, több ezer év élettapasztalatát és csodaerőt véelve megnyilatkozni bennük.

Midőn Junó Jupiterrel egybekelt, a lég és világosság leánya a Föld (Gea) az isteni párnak az arany-almát termő fát hozza emlékül. Atika fővárosáért versengő Pallas Athéne és Apolló közül annak igéri az égi hatalmasság a pálmát, ki az emberiség részére boldogítóbb ajándékot nyújt: Apolló a lovat, Pallas Athéne pedig az olajfát teremti; a ló megkönnyíti az embereknek a háboru viselését, az olajfa ellenben a béke áldását hozza közénk és jólétet áraszt, a miért is a versenyben Pallas Athéne győz. A fáradt Jupitert és Merkurt frigiai utazásában senki sem engedi házába, a jámbor Philemon és Baucis azonban szeretettel fogadják az eltikkadt vándorokat, sőt szegénységükhöz mérten, még meg is vendégelik őket, azért azután azzal jutalmazza meg az istenség a szerető

házaspart, hogy hosszú, megelégedett élet után egyszerre tölgy és hárs lesz belőlük. Apolló szerelme elől menekülni vágyó Daphne az ölelő károk közt babérfává, a Sylvánus után rajongó Cyparissus pedig ciprussá változik. A Kybelé odaadó szerelméről megfélelmező frigiai ifjúból fenyőfa lesz. A nap lovaitól elragadott szerencsétlen Phäeton kesergő nővérei hársfákká alakulnak.

A szenvedélyes Priapos elől menekülni kívánó bájós nimfát lótosz-fába varázsolja a kegyes istenség. Myrrha-fává kell lennie annak a nimfának, ki azzal mert kérkedni, hogy szebb haja van, mint Vénusznak: ennek a csodafának héjából pattanik ki azután a világszép Adonisz. Dryope arkádiai nimfa Bakhusz parancsolatjából fa lesz, mikor egy, az istenségnek szentelt fáról kisededének ágat tört. Egy kidöntött fáért Ceres Priaposz thesszáliai királyfit oly éhséggel bünteti meg, hogy miután minden vagyonát felemészti kinjában még kezét lábát is megeszzi. A krotonei híres bajvívó keze a fejszével meghasított szent tölgybe szorul, farkasok jönnek és széttépik. Orpheusz bájoló énekére ringatódzva hajladoznak, megindulnak a fák; a midőn pedig Phyllis a kedvese sirján nőtt lombtalan mandolafát megöleli a fa száraz galyai egyszerre kileveleznek.

A régi ideális világban a fák tisztelete mindenütt uralkodott a föld kerekén. Megtizedeli bár eme élő-piramisokat a népvándorlás és a keresztény hittérítők vakbuzgalma; de a nép lelkétől nem bírta elvonni azt a hitet, hogy a rege szárnyán csapongva kiválasztott fáiban élő és érző lényt ne lásson. Ennek tulajdonítható, hogy daczára az egyházi atyák legnagyobb igyekezetének, nem sikerült a nép lelkétől elvonni azt a hitet, hogy az élőfában csodatevő erőt ne sejtсен, ennek tulajdonítható az is, hogy az egyházi atyák látva, hogy a hit-ujoncok mily makacsul ragaszkodnak a szent-fákhoz: beszédeikben ők maguk is egész sorozatát adták oly legendáknak, melyek egyes kiválasztott fákhöz Krisztus és a szentek földi élete révén fűződtek. Így pl. miután Gábor főangyal megjövendölte Máriának az Üdvözítő születését: a Dávid nemzetségéből származott nőtlen férfiak egy-egy almafavesszőt vittek a templomba, mondván, hogy a kinek a vesszője kibimbózik annak a jegyese legyen Mária. József vesszője kivirágzott! (E jámbor hagyomány révén ábrázolják szent Józsefet kivirágzott vesszővel kezében.)

Mikor Mária Józseffel Egyiptomba menekült, egy jegenyefa alatt megakartak pihenni, a fa azonban utasainknak nem adott árnyékot, fáradtan ment a Szent-Család tovább míg nem egy almafa terebélyes lombjai alá értek, hol végre kipihenhették az ut fáradalmait. Ezért van, hogy a jegenyefán nem terem gyümölcs, az almafa pedig feloldoztatott azon átok alól, mely az első emberpár bünbeesése folytán ránehezedett, az emberiség legáldottabb gyümölcsfája. Jézus szülőit Heródes poroszlói utoléri, a menekülők egy fügefafa odujába rejtőznek, melynek nyílását egy pók oly sűrű hálóval szövi be, hogy nem látják meg őket, ettől fogva van a pók hátán kereszt és ezért édes a fügefafa gyümölese. Mikor halálra keresik az Isten embert, Jézus szorongásában nyárfán vonja meg magát: ám suttog, zug a gonosz fa s szegény Jézusnak nincs rajta nyugta, megtalálják. Krisztus megátkozza a nyárfát, azóta didereg télen és nyáron mindig, azóta zug oly szomoruan. A fenyőfa jobban megvédi, eltakarja, árnyat vet rá, meg is látszik rajta az Üdvözítő áldása: télen-nyáron zöld és kereszt alakban nő minden ága. A szomorufüz lehajtó ágain sulyos bánat ül — bánat a legnagyobb emberi gonoszság felett — melyet a világ megváltójának elárulása felett érez, a legenda szerint Judás füzfán fejezte be kétségbeesett életét.

Mikor a Megváltó ideje elérkezett és felakarták feszíteni, elmentek fát választani a kereszthez; először is a tölgyhöz mentek, de az keményen tartotta magát; a füzfa jobbra-balra hajlogott, a fenyő a szurkával védekezett, egyiket sem birták levágni, elmentek hát a nyárfához, mely nem védekezett — remegett, a mi természetesen nem használt, vágni kezdték, le is vágták, rezgett belé minden levele még ma is reszket, mert fél, hogy megint keresztet csinálnak belőle és ráfeszítenek valakit. Pedig e kivágott nyárfa a legenda szerint nem volt jó keresztfának: Krisztus keresztfája azon alma magjából kikelt fából készült, mely almát Ádám Évával a paradicsomban megevett, s melynek magvát a paradicsomból való kiüzetésekor magával vitt és bujdosása közben elültetett.

Egy elvetemült gyilkos meglátja álmában jövő rettenetes sorsát, a javulás útjára térve vezekelni kíván: jőtevő szellemétől azt a tanácsot kapja, hogy gyilkos botját szurja a földbe s azt áztassa könnyeivel, amíg kihajt és arany-almát terem; sok év kel-

lett hozzá, de a fa egyszer azután mégis viritani kezd, sőt még alma is terem rajta, annyi, a hány embert a megtért gyilkos megölt; az almák a földre hulladoznak, mindegyikéből egy-egy fehér galamb röppen az ég felé, velök együtt szabadul fel s közeledik az éghez a furdaló lelkiismeret gyötrelme alól menekülő bűnös lelke.

Panasz-hangokban tör ki a nyirfa, hogy oly sok méltatlan bánásmódot kell tünie, hogy mindenik a fák proletárjának tartja. Megszánja a költő, hárfát készít belőle s erre hur helyett kedvese hajából szálakat von és eltanulva a csalogány dalát, oly csodahangokat csal ki hárfájából, hogy elbűvöl mindent.

A pásztorfiu jávorfából furulyát farag, mely aztán megszólalva, bizalmasan panaszoja, hogy: „Én is voltam jávorfácska, jávorfából furulyácska . . .“

Indus legenda szerint, a böles Buddha azzal bizonyítja be isteni küldetését, hogy kiválasztott tölgyfáját egyetlen éjszaka terebélyes lombúvá növeszti.

Igy bánik fáival a régi kor népe; mert már zsenge korában megtanulta, hogy a fa olyan földi kincs, melyet a jelen a mult kegyelméből örökölt, s melyet az egymásután következő nemzedéknek csak élvezni van joga, nem pedig kiirtani és hogy csak úgy számíthat gyermekei hálájára, ha megőrzi számukra a régmult idők ez egyedüli élő emlékét.

Nagy Napoleon egy cziprusfenyő kedvéért, a sempioni katonai műutat az egyenes vonalból kitérítette; valóban az ő nagyságához méltó volt e tett.

A konstantinápolyi Szent-Irén templom udvarán áll egy óriási platánfa, a janicsárok fája, melyet tiz ember [alig bir átkarolni, földjét már igen sok vér áztatta, alatta történtek a kivégzések. Bamberg városa mellett áll Szent-Vendel tölgye, kerülete 12^{1/2} méter. A Vendel nevet a népmonda szerint azért kapta, mert alatta hirdette volt a szent férfiu Isten ígését. Münchenhez közel Schattenhofenben van az ezeréves királytölgy, melynek életét II. Miksa király 1846-ban a kivágástól megmentette. Uhlenbergben áll az ikertölgy: két fa három méter magasságban a föld fölött össze vannak kötve. Többszörös villámesapás oly üreget vágott rajta, hogy benne két ember elférhet. Aetna hegyén van egy gesztenyefa melynek odujába arragoniai Johanna királyné egyszer száz lovas

kiséretével együtt menedéket talált. Törzsén át akkora nyílás van, hogy két kocsí átmehet rajta egymás mellett. Tudósok véleménye szerint e fa, már a harmadik évezred viharaival daczol.

Boroszlótól nem messze élt a pleiswitzi tölgy, melynek egyik ágát 1833-ban lehasította egy földetrázó vihar, e nagy ág letörésekor nyílás támadt, mely a fa üregét feltárta, benne harmincz ember elfér egymás mellett. Braunschweigban, a székesegyház előtt álló nagy hársfát oroszán Henrik ültette. Khinai utazók egy cse-juen temploma udvarán álló ezüstenyőfáról irnak, melyről a hívők azt regélik, hogy négyezer év előtt maga a nagy Jen ültette.

Mar-Szaba klostrom kertjében, a Holttenger mellett, mutogatják Szent-Szabbás apát pálmafáját, azt regélik, hogy az e fán termő datolyának nincs magva. Berlin mellett látható a tegeli tevehárs, mely arról nevezetes, hogy nincs oly berlini fiatal ember, ki annak tevehátu ágát meg nem lovagolta volna. A gianicolói kolostor sok századot látott tölgyfáját Tassó tette emlékezetessé, alatta írta legszebb költeményeit. Nagyszerű kilátás nyílik a tölgy oldalától a Vatikánra és Szent-Péter temploma felé. Néhány évvel ezelőtt közelében állították fel Garibaldi szobrát.

Az Eurydikéjét sirató Orfeusz tölgye a görögök lelkivilágában csak idealizálva él, meg van azonban teljes valóságában az a hárs, mely alatt a fiatal Göethe szerelmes szívének legszebb költeménye megszületett, alatta vallotta be Friderikájának, hogy csakis őt szereti. Schiller egy hársfa alatt siratta boldogtalanságát, törzsébe vésve felejthetetlen Laurája nevét.

A remények rendre elhaltak — az örömek muló álmokképeként suhantak tova, egymásután hullottak el az emberek legjobbjai, minden a sir éjjelébe tűnt, egyedül az ezredéves fa állja még helyét, körülötte ugyanaz a tarka virág virul, felette ugyanaz a napsugár csókolja lombjait, mely a magból kipattanó rügyet először üdvözlé a természet ölen; terebélyes lombjai ugyanolyan szárnyasvilágnak adnak fészkelő és hálóhelyet, mely a földből alig kibuvó kis csemete bölcsődalát elénekelte. Mintha ölelésre tárná messze kinyújtott ágait, enyhe üdítő árnyékába édesgeti a fáradt vándort, mindenkinek biztatólag integet s a régmúlt idők emlékét magán hordva, oktatni iparkodik az ifjút és az aggót egyaránt, s ime öreg napjaira mégis mily csalódás következik: mintha nem is

annak az embernek szülötte járna-kelne alatta, mely egykor környékezte; föld, csillag, napsugár és kis madár dala megmaradt a régi, de az ember lelkivilága, de nagyot is fordult. Kinozza, gyilkolja benne az életet, sőt a szegény fának még létéért is kell napról-napra remegnie.

Áldott és dicső nagyjaink vérével megöntözött hazai földünknek is vannak faóriásai, közülök azonban alig egy-kettőről tudunk valamit, nem igen találkozik, ki felkarolná őket, alig akad ismerető, ki létezésüket észrevéve és az alattuk történt nagy dolgokat felelevenítve róluk emlékeznék. Kár! Mert így feledésbe mennek. Hallgat a krónika történelmi nevezetességű fáinkról, melyek pedig méltán hivatva lehetnének arra, hogy gyökeret verjen nemzetünk fiatalságában a kegyelet s a hazafias érzés.

Ha tudná a magyar, hogy mily tettek révén lőnek nevezetessé a letűnt évezred alatt faóriásai, ha megfigyelné, hogy kik gyönyörködtek azok nagyságában, hogy mennyire áldották az isteni gondviselést értük; akkor bizonyára elvétve ismétlődnék a nagy döreségre valló szomorú *nagyszombati* eset.

Vegyük védelmünkbe még idejekorán a természet e legszebb kincseit! Órizzuk és oltalmazzuk őket minden igyekezetünkkel, hogy örömet és megelégedést szerezzünk önmagunknak, s hogy áldja érte emlékünket az utókor.

A Rima forrásánál van egy hársfa, mely a népmonda szerint ezeréves, azt beszélük róla, hogy a vezérek honfoglaláskor ez alatt pihenték ki fáradalmaikat, kiszáradt ugyan, de még áll a fa s meg vannak drága hajtásai. Mátyás király kiváló előszeretettel viseltetett a nyitravármegyei vadregényes Bajmóczy iránt. Az ottani várkertben ma is pompázó óriási hársfa alatt, sokszor pihent a hadviselés fáradalmi után és sok oklevelet adott ki: „Sub tiliā nostra Bajmocensi“, a mi bajmóczyi hársfánk alatt záradékkal. A bajmóczyi vár előtt pedig az a hárs diszlik, a mely alól Pálffy János a szatmári béke megkötésére indult. Zbóro vára alatt, büszkén áll sort a nagy Rákóczy táborozásáról híres *centum tiliās*.

A komáromi Erzsébet-sziget ormán büszkén hirdeti a magyarok szabadságszeretét az a lombos nyárfa, mely alatt II. József törvénytelen rendeleteit égették el. Örmezőn Rákóczy hatezer vitéze sirján hatalmas tölgyek állanak. A diós-jenői töl-

gyet Árpád-korabelinek mondja a nép. A mázaiak büszkén mutatják, azt a tölgyfát, melyről a szép Morzsinai Erzsébet bátyja lenyilazta a tolvaj hollót, mely Hunyadi János édes anyját Zsigmond királyhoz vezette. Pilis-Maróth határában hét nagy tölgyfát mutatva Doboziról regél a nép. A svábhegyen az élet viharát már csak remegve állja a villámhasította normafa. Nevezetes az Eszterháztól Hanság felé, a Czenkről Bozra vezető fasor, a nagyszombati, vise-grádi, maria-remetei, de különösen Kolozsvár sok századot látott gyönyörű hársfái és a pozsonyi Slubeck-féle kert hatalmas hársa, a melynek törzse hat és fél méter átmérőjű. Sok nevezetes és kedves fánkat azonban, nem az egek villáma, hanem a titkos utakon járó emberi önzés teríti le, nem is gondolva azzal a kipótolhatatlan veszteséggel, a melyet okoz.

Rendkívüli hatalom a szülői ház és az iskola, ne tartsa kevésnek senki az ő vidékét arra, hogy találjon rajt olyan kedves helyet, mely az ifju fogékony lelkét a fák tiszteletére oktatja.

KÜLÖNFÉLÉK.

Erdészeti műszavaink érdekében.)* «L'appetit vient en mangeant.» Senki sem akarta megkezdeni a nyelvvitát s im most örömmel tapasztalhatjuk, hogy műszavainknak általam megindított tárgyalása mind nagyobb és nagyobb hullámokat vet, melyek az «Erdészeti Lapok» hasábjairól a «Magyar Erdész»-be is átesapnak, nem egy értékesebb dolgot csillogtatva a megpaskolt fővény között.

Igy igen értékes ránk nézve, hogy az «erdölés» szó értelmének, népies használatának bővebb ismertetését nyertük Krippel Móricz urtól.

Magam is tisztában voltam azzal, hogy az erdölésnek sokkal bővebb fogalomköre van, mint a «gyérités»-nek (Durchforstung), de ez magában nem képezne akadályt egy különlegesebb fogalom megjelölésére, annyiival inkább, mivel Vadas Jenő barátom**) «Erdő-miveléstan»-ában e szóban már megállapodott.

*) V. ö. a műszótár bizottság legújabb üléséről felvett jegyzőkönyvvel, jelen füzet 612—615. oldalain. Szerk.

**) Bocsnát az «E. L.» 411. l-ján történt elkeresztelésért, hol «Dezső» áll. Jó hogy tul vagyunk az elkeresztelési vitákon. Isten ments, hogy én felidézsem. Földes.